

Teresa Kosyra–Cieślak

z oznaczeniem
zmian
2024

Przedmiotowy system oceniań z języka polskiego

Zakres podstawowy i rozszerzony

Przeszłość i dziś

LICEUM i TECHNIKUM

Wydawnictwo
STENTOR

Warszawa 2024

© Copyright by Wydawnictwo Piotra Marciszuka STENTOR
Warszawa 2024

Wydawnictwo Piotra Marciszuka STENTOR

02-793 Warszawa

ul. Villardczyków 10/73

tel. 797 657 960

e-mail: stentor@stentor.com.pl

www.stentor.pl

<https://klubnauczyciela.stentor.pl/>

Program „Przeszłość i dziś”

Przedmiotowy system oceniania z języka polskiego w czteroletnim liceum ogólnokształcącym i pięcioletnim technikum

O celach i funkcjach wewnątrzszkolnego oceniania

Cele i funkcje oceniania wewnątrzszkolnego określa *Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. 2018.0.1457)*, w której czytamy (rozdz. 3a, art. 44 b), iż „ocenianie osiągnięć edukacyjnych ucznia polega na rozpoznawaniu przez nauczycieli poziomu i postępów w opanowaniu przez ucznia wiadomości i umiejętności w stosunku do wymagań określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego lub efektów kształcenia określonych w podstawie programowej kształcenia w zawodach oraz wymagań edukacyjnych wynikających z realizowanych w szkole programów nauczania”.

Zgodnie z ustawą ocenianie osiągnięć edukacyjnych ucznia, które odbywa się w ramach oceniania wewnątrzszkolnego, ma na celu:

- informowanie ucznia o poziomie jego osiągnięć edukacyjnych i jego zachowaniu oraz o postępach w tym zakresie;
- udzielanie uczniowi pomocy w nauce poprzez przekazanie mu informacji o tym, co zrobił dobrze i jak powinien się dalej uczyć;
- udzielanie wskazówek do samodzielnego planowania własnego rozwoju;
- motywowanie ucznia do dalszych postępów w nauce i zachowaniu;
- dostarczanie rodzicom i nauczycielom informacji o postępach i trudnościach w nauce i zachowaniu ucznia oraz o szczególnych uzdolnieniach ucznia;
- umożliwienie nauczycielom doskonalenia organizacji i metod pracy dydaktyczno-wychowawczej.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (tekst jednolity Dz. U., 27 listopada 2023 r., poz. 2572, rozdz. 2, paragraf 12) mówi: „Ocenianie bieżące z zajęć edukacyjnych ma na celu monitorowanie pracy ucznia oraz przekazywanie uczniowi informacji o jego osiągnięciach edukacyjnych pomagających w uczeniu się, poprzez wskazanie, co uczeń robi dobrze, co i jak wymaga poprawy oraz jak powinien dalej się uczyć”.

W myśl ustawy ocenianie wewnątrzszkolne obejmuje więc:

1. formułowanie przez nauczycieli wymagań edukacyjnych niezbędnych do otrzymania przez ucznia poszczególnych śródrocznych i rocznych, a w szkole policealnej – semestralnych, ocen klasyfikacyjnych z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych oraz zajęć, o których mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 13 *podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej uczniów* ust. 3;
2. ustalanie kryteriów oceniania zachowania;
3. ustalanie ocen bieżących i śródrocznych ocen klasyfikacyjnych z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych oraz zajęć, o których mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 13 *podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej uczniów* ust. 3, a także śródrocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania;
4. przeprowadzanie egzaminów klasyfikacyjnych [...];
5. ustalanie rocznych, a w szkole policealnej – semestralnych, ocen klasyfikacyjnych z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych oraz zajęć, o których mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 13 *podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej uczniów* ust. 3, oraz rocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania;

6. ustalanie warunków i trybu otrzymania wyższych niż przewidywane rocznych, a w szkole policealnej – semestralnych, ocen klasyfikacyjnych z zajęć edukacyjnych oraz rocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania;
7. ustalanie warunków i sposobu przekazywania rodzicom informacji o postępach i trudnościach w nauce i zachowaniu ucznia oraz o szczególnych uzdolnieniach ucznia.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami nauczyciele na początku każdego roku szkolnego informują uczniów oraz ich rodziców, a w szkole policealnej – uczniów, o:

1. wymaganiach edukacyjnych niezbędnych do otrzymania przez ucznia poszczególnych śródrocznych i rocznych, a w szkole policealnej – semestralnych, ocen klasyfikacyjnych z zajęć edukacyjnych, wynikających z realizowanego przez siebie programu nauczania;
2. sposobach sprawdzania osiągnięć edukacyjnych uczniów.

Tak więc wewnątrzszkolny system oceniania (WSO) służyć ma przede wszystkim uczniowi i wspomagać jego rozwój, w dalszej zaś kolejności wspomagać nauczyciela, dostarczając mu informacji zwrotnej o jakości jego pracy.

Powszechnemu zainteresowaniu problematyką oceniania i docenieniu jego wagi w różnych obszarach edukacji towarzyszy dziś niemałe zamieszanie terminologiczne. Dla uściślenia dobrze więc będzie w największym skrócie uporządkować niektóre pojęcia, jakie pojawiać się będą w niniejszym materiale.

Gdy mowa o **sprawdzaniu**, chodzi o **porównywanie wyników kształcenia z przewidywanymi osiągnięciami** (zapisanymi m.in. w programie nauczania i w PSO). **Sprawdzanie osiągnięć uczniów** to upewnianie się, czy opanowali oni zaplanowane czynności i na jakim poziomie spełniają wymagania programowe. Wprowadzenie tego pojęcia zakłada uprzednie istnienie wymagań programowych, a dopiero w odniesieniu do nich organizowanie sprawdzania i oceniania. **Ocenianie szkolne** to zarówno ustalanie oceny (zgodnie z przyjętą procedurą), jak i jej komunikowanie.

Ocena szkolna to informacja o wyniku uczenia się wraz z komentarzem, zaś **stopień szkolny** to symbol spełnienia wymagań programowych. W proponowanym PSO zastosowano tradycyjną skalę sześciostopniową:

- 1 – niedostateczny,
- 2 – dopuszczający,
- 3 – dostateczny,
- 4 – dobry,
- 5 – bardzo dobry,
- 6 – celujący.

Mówiąc o ocenianiu w zreformowanej szkole, warto przywołać przynajmniej dwa jego rodzaje: **ocenianie sumujące** i **wspierające** (kształtujące). W ocenianiu wewnątrzszkolnym występują oba – choć ich wzajemne proporcje zmieniają się w kolejnych etapach edukacyjnych.

W szkole ponadpodstawowej kończącej się maturą wzrasta znaczenie **oceniania sumującego**, mającego na celu ustalanie, jaką wiedzę i jakie umiejętności opanował uczeń oraz na jakim poziomie. Odbywa się ono najczęściej za pomocą sprawdzianów badających spełnienie ustalonych standardów. Ten typ oceniania (odbywa się ono po upływie jakiegoś czasu nauki, np. na zakończenie semestru lub po omówieniu dłuższego działu materiału; jest także związane z systemem egzaminów zewnętrznych) umożliwi dokonywanie analiz ilościowych i jakościowych; spełnia funkcję informacyjną, a często i selekcyjną.

Ocenianie wspierające – zgodnie ze swą nazwą – stymulować ma rozwój ucznia. Dokonywane jest w sposób ciągły, za pomocą różnych technik, sposobów i narzędzi, eksponuje znaczenie komentarza towarzyszącego ocenie. Jest głównym sposobem oceniania stosowanego w szkole. Ma prawo uwzględniać także kontekstowe czynniki społeczno-wychowawcze, w tym – indywidualne predyspozycje i możliwości ucznia.

Podstawą oceniania stosowanego w szkole zawsze są jednak ustalone **kryteria** (mówiące, co będzie sprawdzane) i **wymagania programowe** (mówiące, w jakim stopniu uczeń opanował zaplanowaną wiedzę i umiejętności). Ich istnienie i respektowanie przez nauczyciela decyduje o poczuciu „sprawiedliwości” oceniania, a także rzetelności informacji zwrotnej, jaką otrzymuje uczeń o wyniku swego uczenia się. Kryteria oceniania i wymagania programowe stanowią zasadniczą część niniejszego przedmiotowego systemu oceniania, przy czym należy pamiętać, iż – jak wszystkie tego rodzaju materiały – jest on tylko propozycją, którą każdy nauczyciel dostosuje do indywidualnych warunków swojej pracy.

*

W ramach oceniania wewnątrzszkolnego nauczyciel przedmiotu formułuje wymagania edukacyjne, na które wpływ mają: program i jego założenia, potrzeby i możliwości klasy oraz – niejednokrotnie – uwarunkowania środowiskowe, a także standardy wymagań egzaminacyjnych. O ile nadrzędnym celem oceniania jest wspomaganie rozwoju ucznia

w najszerszym rozumieniu tego słowa, wspieranie go w zdobywaniu wiedzy i umiejętności, osiąganiu dojrzałości intelektualnej, moralnej i emocjonalnej, to w praktyce nie mniejsze znaczenie mają cele sformułowane instrumentalnie, jak np. zdanie egzaminu maturalnego na odpowiednio wysokim poziomie. W związku z tym – w przedmiotowym systemie oceniania (PSO) wyraźnie podkreślone zostać muszą te elementy wiedzy, umiejętności i kompetencje ucznia (tu – związane z językiem polskim), które badane są na maturze.

*

Zaproponowany tu przedmiotowy system oceniania z języka polskiego – uwzględnia kilka założeń:

– Ocena powinna określać poziom realizacji zadania pod względem ilościowym i jakościowym; a więc formułowana jest na podstawie wcześniej określonych wymagań mówiących:

- co,
- w jaki sposób,
- i w jakiej mierze

powinien uczeń wykonać, by otrzymać określony stopień szkolny.

- Podstawą formułowania oceny są dające się zaobserwować czynności ucznia, a więc wymagania muszą być sformułowane w języku dydaktyki czynnościowej (z wykorzystaniem czasowników operacyjnych), przy czym polonista musi w znacznym stopniu uwzględniać zadania wieloczynnościowe, złożone, zgodne ze strategią holistyczną, bo one są bardziej adekwatne do zdobywanych przez ucznia umiejętności przedmiotowych.
- Ocenianie odbywa się za pomocą różnych narzędzi, technik i metod nauczania, tak by w polu obserwacji znalazły się różne obszary aktywności ucznia, ale też aby dać szansę uczniom o różnych możliwościach i uzdolnieniach (różnych „typach inteligencji”, według określenia Howarda Gardnera, autora teorii wielorakiej inteligencji).
- Sprawdzanie osiągnięć dokonywane jest zawsze w kontekście wyznaczonego celu, by poznać, jaką wiedzę i umiejętności uczeń zdobył, lub w celu zdiagnozowania stanu „wyjściowego” i podjęcia w związku z tym określonych działań.
- Integralnym i niezbędnym elementem oceniania jest komentarz, w którym uczeń uzyska informację o swoim stanie wiedzy, koniecznych uzupełnieniach i poprawkach, ewentualnie ukierunkuje swoją „karierę szkolną”.

*

PSO składa się na obudowę programu nauczania „Przeszłość i dziś”, toteż musi być dostosowany do owego programu i uwzględniać jego założenia, a zwłaszcza:

- poznawanie przez ucznia literatury w porządku chronologicznym, w ścisłym związku z kontekstem kulturowym epoki;
- równoległe poznawanie tradycji i kultury współczesnej;
- ścisłe powiązanie kompetencji z zakresu kształcenia językowego z wiedzą i umiejętnościami literacko-kulturowymi;
- nadrzędność szeroko rozumianych umiejętności komunikowania się (w zakresie umiejętności odbioru i umiejętności przekazu);
- priorytetowy charakter umiejętności odczytywania utworów literackich i innych tekstów werbalnych, a także tekstów kultury – na różnych poziomach (w tym – odczytywania znaczeń symbolicznych i parabolicznych oraz wykorzystywania różnego rodzaju kontekstów).

Kilka słów o wymaganiach programowych

Program języka polskiego „Przeszłość i dziś” formułuje w sposób ogólny i szczegółowy cele edukacyjne (kształcenia i wychowania) oraz przewidywane osiągnięcia ucznia. W przedmiotowym systemie oceniania (PSO) przekładają się one na kryteria oceniania opisujące, jakie osiągnięcia ucznia są brane pod uwagę i jaki powinien być poziom ich spełnienia na poszczególne oceny (poziomy wymagań).

W tym momencie podkreślić należy założoną spójność dokumentów stanowiących obudowę programu „Przeszłość i dziś”. Program (broшуra programowa) ma swą konkretyzację w planie realizacji materiału do każdej klasy, który pisany jest w postaci wynikowej, to znaczy dzieli materiał nauczania na małe części i określa, jakie wiadomości i umiejętności powinien wynieść z nich uczeń. Możemy więc mówić o wstępnej strukturyzacji treści nauczania, która zostaje zapisana w postaci szczegółowych czynności ucznia – oczekiwanych od niego po każdej części tematycznej (lekcji lub cyklu lekcji). W ten sposób już w fazie planowania pracy zaczyna się formułowanie szczegółowych wymagań edukacyjnych oraz myślenie o tym, jak będą one sprawdzane. Następnym komponentem jest zgodny z nimi

przedmiotowy system oceniania, zawierający kryteria: wymagania na poszczególne oceny zgodne ze skalą stopni szkolnych.

Jest to procedura zgodna z nowoczesnym pojmowaniem oceniania, zakładającym ścisłą kolejność składających się nań czynności:

1. analiza treści kształcenia zawartej w programie,
2. strukturyzacja materiału i określenie wymagań programowych,
3. warstwowanie wymagań, tzn. określenie, co powinien uczeń wiedzieć i umieć, by zyskać konkretne oceny zgodne ze skalą stopni szkolnych.

Dalsze czynności procedury należą już do nauczyciela:

1. stworzenie „narzędzia” sprawdzania osiągnięć (wybór metody, a także konkretnego materiału nauczania, który będzie poddany badaniu),
2. przeprowadzenie badania (np. sprawdzianu) i ustalenie jego wyników,
3. porównanie wyników z ustalonymi wcześniej wymaganiami, a na tej podstawie określenie, jakie są osiągnięcia uczniów,
4. przedstawienie uczniowi oceny wraz z komentarzem.

Oczywiście, zgodnie z przywołanym wcześniej rozporządzeniem MEN, uczeń powinien na początku roku szkolnego poznać sformułowane przez nauczyciela wymagania edukacyjne i zasady oceniania. Należy je więc przełożyć na język zrozumiały dla ucznia, przedstawić w sposób czytelny i przejrzysty, tak aby z informacji wyniósł on faktyczny pożytek. O ile sprawą oczywistą jest przedstawienie ogólnych wymagań i zasad ich sprawdzania, o tyle w gestii nauczyciela pozostaje decyzja, jak ma postąpić z wymaganiami szczegółowymi – w jaki sposób i w jakiej formie podać je uczniowi.

*

Wymagania programowe odpowiadające powszechnie stosowanej w szkole skali ocen szkolnych – tradycyjnie czteropoziomowe (konieczne – 2, podstawowe – 3, rozszerzające – 4, dopełniające – 5, dodawane są także wymagania wykraczające – 6) – w niniejszej propozycji **proponujemy warstwować dwupoziomowo**. Zdaniem autorki niniejszego materiału (a także wielu nauczycieli polonistów) taki podział ma użyteczność w praktyce szkolnej, ponieważ najczęściej oceniane są zadania wieloczynnościowe i złożone, a ocena (np. wystawiona za wypracowanie, wypowiedź ustną, referat, analizę i interpretację utworu literackiego itp.) musi być wypadkową kilku różnych elementów i uwzględniać różne kategorie celów (np. wiedzę merytoryczną o epoce kulturowej, umiejętność opisu budowy dzieła literackiego, zastosowanie właściwej terminologii, poprawność językową i styl wypowiedzi itp.)¹.

Warstwowanie wymagań opiera się na kryteriach Bolesława Niemierki², takich jak:

- przystępność (łatwość opanowania przez ucznia),
- uniwersalność zagadnienia (problemu, umiejętności),
- pewność naukowa,
- niezbędnosc wewnątrzprzedmiotowa,
- niezbędnosc międzyprzedmiotowa,
- użyteczność pozaszkolna.

W propozycji PSO wymagania programowe podzielone zostały na:

- ✓ **podstawowe** (odpowiadające wymaganiom koniecznym i podstawowym)
- ✓ oraz **ponadpodstawowe** (odpowiadające wymaganiom rozszerzającym i dopełniającym).

Zgodnie z powyższymi kryteriami:

- ✓ **wymagania podstawowe** obejmują wiadomości i umiejętności łatwe lub bardzo łatwe, bezpośrednio przydatne w życiu (w mniejszym stopniu – naukowe), niezbędne dla kontynuowania edukacji, naukowo pewne, doniosłe sprawdzone i wdrożone, mające walor interdyscyplinarności;
- ✓ **wymagania ponadpodstawowe** – wiadomości i umiejętności trudne i bardzo trudne do opanowania, złożone, unikatowe; teoretyczne, związane z materią danej dyscypliny naukowej, ważne naukowo (często dalekie od bezpośredniej użyteczności w życiu), poszerzające wiedzę o przedmiocie, w pewnym stopniu hipotetyczne, wyspecjalizowane i naukowo twórcze; przydatne, ale nie niezbędne w dalszej nauce.

¹ W tym punkcie można powołać się głos Stanisława Bortnowskiego w artykule *Polonista wobec książki Bolesława Niemierki „Między oceną szkolną a dydaktyką. Bliżej dydaktyki”*, w: *Kłopotliwy problem – badanie polonistycznych osiągnięć uczniów*, red. H. Kosętko, Z. Uryga, Kraków 2001.

² B. Niemierko, *Między oceną szkolną a dydaktyką. Bliżej dydaktyki*, Warszawa 2001, s. 119 i n.

W przelôżeniu na stopnie szkolne dwa poziomy wymagañ odpowiadajà:

- ✓ **wymagania podstawowe** – ocenom: **dopuszczajàcy** i **dostateczny**, przy czym uczeñ otrzymuje
  - **dopuszczajàcy** za niepełne spełnienie wymagañ podstawowych (np. w sprawdzianach – obni¿one o 10% punktów w stosunku do progù zaliczenia na stopieñ **dostateczny**);
  - **dostateczny** przy pełnym spełnieniu wymagañ podstawowych.
- ✓ **wymagania ponadpodstawowe** – ocenom **dobry** i **bardzo dobry**,
  - przy czym uczeñ otrzymuje
  - **dobry** za niepełne spełnienie wymagañ ponadpodstawowych (lub spełnienie ich na nieco obni¿onym poziomie);
  - **bardzo dobry** przy pełnym spełnieniu wymagañ ponadpodstawowych.

Stopieñ **niedostateczny** dostaje uczeñ, który nie spełnia wymagañ podstawowych nawet w stopniu stanowiàcym minimalny próg zaliczenia.

Stopieñ **celujàcy** otrzymuje uczeñ spełniajàcy wymagania podstawowe i ponadpodstawowe, a tak¿e majàcy wy¿sze, ponadprogramowe umiejtnoœci lub wiadomoœci.

O progù zaliczenia na poszczególne poziomy wymagañ i o zakresie ich obni¿enia (pozwalajàcym stwierdziç, ¿e uczeñ dane wymagania spełnia, choç w stopniu niepełnym) ka¿dorazowo decyduje nauczyciel, uwzględniajàc potrzeby i mo¿liwoœci swoich uczniów, a tak¿e zakres pracy, stosowane narzędzia sprawdzania osiàgnięç itp., czas pracy uczniów, trudnoœç zadania itp.

Wymagania majà, oczywiœcie, charakter hierarchiczny i kumulatywny. Spełnienie wymagañ ponadpodstawowych zakłada uprzednie spełnienie wymagañ podstawowych. Uczeñ, kwalifikujàcy siê do oceny **dobry** lub **bardzo dobry**, musi spełniaç całkowicie wymagania podstawowe, a tak¿e ponadpodstawowe w stopniu pełnym (bdb) lub niepełnym (db). Podobnie uczeñ otrzymujàcy ocenę **celujàcy** – spełniaç musi całkowicie wymagania podstawowe i ponadpodstawowe oraz poza nie wykraczaç.

O celach przedmiotowych jęzýka polskiego

Przy formułowaniu wymagañ edukacyjnych w PSO z jęzýka polskiego istnieje koniecznoœç uwzględnienia zarówno umiejtnoœci ogólnych, ponadprzedmiotowych (o których mówi preambuła podstawy programowej kształcenia ogólnego), jak i specyficznych celów tego przedmiotu w szkole ponadpodstawowej (liceum i technikum), koñczàcej siê maturà.

Podstawà hierarchizacji celów nauczania jest powszechnie znana i najczęœciej stosowana w pomiarze dydaktycznym taksonomia celów prof. Bolesława Niemierki:

A	Zapamiętanie wiadomoœci	I. poziom wiadomoœci
B	Zrozumienie wiadomoœci	
C	Stosowanie wiadomoœci w sytuacjach typowych	II. poziom umiejtnoœci
D	Stosowanie wiadomoœci w sytuacjach problemowych	

Na niej opiera siê wiêkszoœç interesujàcych propozycji, odnoszàcych siê do umiejtnoœci zdobywanych na jęzýku polskim, takich jak np. taksonomia rozumienia czytanego tekstu Marii Plenkiewicz³.

Dla potrzeb zwiàzanych z treœcià nauczania jęzýka polskiego warto przywołaç tak¿e taksonomię celów kognitywnych wedłóg Benjaminà Blooma⁴.

³ M. Plenkiewicz, *Z badañ nad taksonomià rozumienia czytanego tekstu*, „Zeszyty Naukowe Wy¿szej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy. Studia Pedagogiczne”, z. 7, „Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna” 1990, nr 5, s. 121–149.

⁴ Wedłóg: W.H. Peterssen, *Handbuch Unterrichtsplanung. Grundfragen, Modelle, Stufen, Dimensionen, Ehrenwirth*, München 1994; a tak¿e: Nowa Szkoła. Moduł: Projektowanie, CODN, Warszawa 1999, s. 30.

Cele uczenia się (umiejętności) uporządkowane hierarchicznie (od prostych – do złożonych, kompleksowych)	Przykładowe czasowniki operacyjne, określające te umiejętności	Charakter umiejętności
1. zapamiętanie wiadomości	odtworzać, wyliczać, wymieniać, nazywać	umiejętność odtworzenia zapamiętanych wiadomości, przypomnienia sobie w sytuacji takiej, w jakiej była podana (bez przetwarzania)
2. zrozumienie wiadomości	opisywać, objaśniać, wyjaśniać, omawiać, parafrazować, przytoczyć przykład, powiedzieć własnymi słowami	umiejętność nie tylko odtworzenia, ale i przetworzenia wiadomości
3. zastosowanie	stosować, zastosować, wykorzystać (a także wiele innych, „neutralnych”, jak np. napisać, wygłosić, przedstawić, scharakteryzować itp.)	przenoszenie umiejętności z jednej sytuacji na inną, nową; wykorzystanie umiejętności posiadanych w nowych sytuacjach
4. analiza	analizować, rozróżnić, wyodrębnić, wykryć (np. sprzeczności, błędy), porównać, dokonać klasyfikacji elementów, identyfikować, przyporządkowywać	umiejętność podzielenia materiału na części składowe, odkrycie powiązań istniejących między elementami, określenie rodzaju powiązań, klasyfikacja elementów składowych
5. synteza	formułować hipotezy, łączyć, konstruować, planować, projektować, opracowywać, rozwijać, uogólniać, wiązać w całość, wyciągać wnioski	umiejętność wiązania ze sobą różnych elementów i łączenia ich w całość, opracowywanie koncepcji całościowych, tworzenie planów; istotny jest tu aspekt oryginalności, nowatorstwa w tworzeniu materiału (tworzenie jakości własnych)
6. ocena	ocenić, określić, wartościować, zdecydować (podjąć decyzję)	umiejętność dokonywania oceny (np. etycznej, estetycznej), wartościowanie; podejmowanie decyzji i uzasadnianie jej, formułowanie sądów wartościujących i uzasadnianie ich

Podkreślić należy, że dokonując oceny umiejętności ucznia, nauczyciel weźmie pod uwagę nie tylko ostateczny wynik, efekt pracy (np. przedstawioną wypowiedź ustną lub wypracowanie, zawierające analizę i interpretację utworów literackich), ale i całość czynności wykonywanych przez ucznia przy rozwiązywaniu zadania otwartego, takich jak:

- zrozumienie polecenia (problemu),
- sporządzenie planu pracy,
- wybór sposobu pracy (algorytmu, procedury...) adekwatny do rodzaju problemu,
- kolejność realizacji zaplanowanej procedury,
- powiązanie różnych elementów wiedzy (także z różnych przedmiotów),
- zastosowanie posiadanej wiedzy i umiejętności w nowej sytuacji (samodzielna praca z nowym tekstem przy zastosowaniu znanych procedur),
- przedstawienie wniosków w jasny, komunikatywny i poprawny językowo oraz stylistycznie sposób.

Metody sprawdzania osiągnięć uczniów

Jak to zostało wcześniej podkreślone, w ocenianiu wewnątrzszkolnym stosuje się różne metody, techniki i narzędzia, jak np.:

- testy różnego typu – pisemne i ustne (sprawdziany wiadomości i umiejętności, testy sprawdzające umiejętność czytania ze zrozumieniem tekstów literackich i nieliterackich, wypracowania),
- zbiorowa pogadanka sprawdzająca,
- obserwacja udziału ucznia w dyskusji i debacie klasowej,
- obserwacja uczenia się (np. w trakcie pracy w grupach zadaniowych),
- wypracowania i inne prace pisemne: krótko-, średnio- i długoterminowe
- projekty edukacyjne,
- rozmowy z uczniem, w których wyjaśnia on zastosowane przez siebie procedury (np. sposób analizy i interpretacji utworu literackiego).

Obserwacji podlegają zarówno czynności intencjonalnie wywołane przez nauczyciela, jak i te, które nie są wywołane celowo (np. sposoby uczenia się).

Rodzaje aktywności ucznia podlegające obserwowaniu i ocenianiu to:

- wypowiedzi ustne (odpowiedź na pytanie nauczyciela, referowanie zagadnień, udział w dyskusji, spontaniczne zabieranie głosu itp.),
- prace pisemne w różnej formie (wypracowania domowe i klasowe, notatki, krótkie odpowiedzi),
- referaty i prezentacje własne,
- praca zespołowa i prezentowanie jej wyników,
- wykonywanie zadań domowych – obowiązkowych i dodatkowych („dla chętnych”),
- aktywność i inicjatywa przejawiana na lekcjach,
- samodzielnie i zespołowo wykonywane zadania złożone (w tym – projekty edukacyjne),
- recytacja utworów literackich, udział w szkolnych przedstawieniach teatralnych, różne formy wypowiedzi związanych z przekładem intersemiotycznym (np. poezja śpiewana, wykonanie plakatu, nakręcenie fragmentu filmu).

Szczegółowe kryteria oceniania dłuższej pracy pisemnej (propozycja)

Wymagania mają charakter kumulatywny, uczeń, który nie spełnia kryteriów na ocenę niższą (np. dostateczny: „prawidłowy dobór materiału literackiego”), nie może uzyskać kwalifikacji oceny wyższej (np. dobry: „właściwy komentarz”, gdy np. komentarz jest właściwy, ale odnosi się do bezzasadnie wskazanych utworów literackich).

Posługując się tabelą kryteriów, należy więc czytać ją „od dołu” i stopniowo przesuwać się ku górze, sprawdzając, czy praca spełnia kryteria na kolejne oceny w zakresie poszczególnych poziomów.

Wagę poszczególnych poziomów pracy w klasie pierwszej proponujemy ująć w proporcjach:

Poziom		
merytoryczny	strukturalny	językowy (język i styl)
40%	25%	35%

W klasach programowo wyższych będziemy zwiększać wagę poziomu merytorycznego.

Ocena	Poziom		
	merytoryczny	strukturalny	językowy (język i styl)
celujący	<ul style="list-style-type: none"> – oryginalne, ciekawe i samodzielne ujęcie tematu – materiał literacki wykracza poza treści programowe – wnikliwa, pogłębiona interpretacja utworów literackich i tekstów kultury – całkowita poprawność merytoryczna – samodzielność myślenia, poprawność i spójność argumentacji – znajomość różnorodnych kontekstów – widoczna umiejętność świadomego wyboru, selekcjonowania, przetwarzania i syntezy wiedzy – erudycyjność wywodu 	<ul style="list-style-type: none"> – zachowanie konwencji gatunkowej wybranej formy pracy – oryginalna kompozycja (funkcjonalna wobec tematu) – umiejętnie wplatanie cytatów – praca napisana estetycznie, czytelne akapity, funkcjonalne wobec kompozycji 	<ul style="list-style-type: none"> – styl jasny, swobodny, barwny, o cechach indywidualnych – duża sprawność językowa – bogate słownictwo – język całkowicie poprawny – sprawne, funkcjonalne posługiwanie się interpunkcją
bardzo dobry	<ul style="list-style-type: none"> – trafne, oryginalne ujęcie tematu – materiał literacki dobrany trafnie, celowo, zinterpretowany w pogłębiony sposób – całkowita poprawność merytoryczna – wykazanie się znajomością kontekstów kulturowych i filozoficznych, umiejętność wykorzystania ich w interpretacji utworów – samodzielność i dojrzałość sądów – posługiwanie się terminologią – dokonywanie zestawień i porównań, syntezy wiadomości, wyciąganie wniosków 	<ul style="list-style-type: none"> – przemyślana, oryginalna kompozycja – forma pracy celowo dobrana do tematu (funkcjonalna wobec tematu) – spójność logicznego wywodu – przejrzystość dowodzenia – umiejętnie wykorzystanie cytatów – praca napisana estetycznie, czytelne akapity, funkcjonalne wobec kompozycji 	<ul style="list-style-type: none"> – styl jasny, swobodny, funkcjonalny wobec wybranej formy pracy – duża sprawność językowa – bogate, zróżnicowane słownictwo – poprawna, urozmaicona składnia – praca poprawna pod względem językowym (dopuszczalne niewielkie, sporadyczne usterki)
dobry	<ul style="list-style-type: none"> – temat w pełni zrealizowany – właściwy dobór materiału literackiego i kulturowego opatrzonego właściwym komentarzem – praca w pełni poprawna merytorycznie – sądy formułowane z odwoływaniem się do tekstów – widoczna umiejętność interpretowania utworów literackich i innych tekstów kultury – ujęcie tematu poprawne, zachowanie spójności logicznego wywodu – samodzielność wyciągania wniosków, obecne w pracy sądy oceniające i wartościujące uzasadniane na podstawie materiału literackiego 	<ul style="list-style-type: none"> – widoczny zamysł kompozycyjny (przemyślana kompozycja) – właściwe proporcje między poszczególnymi częściami pracy – zachowanie ciągłości i przejrzystości logicznego wywodu – wplatanie cytatów 	<ul style="list-style-type: none"> – styl poprawny, widoczna sprawność stylistyczno-językowa – styl adekwatny do zamierzonej formy pracy – widoczna umiejętność posługiwania się oficjalną odmianą polszczyzny – dość zróżnicowane słownictwo – umiejętność posługiwania się zróżnicowanymi strukturami składniowymi z na ogół właściwie stosowaną interpunkcją – dopuszczalne nieliczne błędy frazeologiczne i składniowe, ortograficzne i interpunkcyjne

Ocena	Poziom		
	merytoryczny	strukturalny	językowy (język i styl)
dostateczny	<ul style="list-style-type: none"> – praca zgodna z tematem, choć niepełna, uboga, bez pogłębienia – poprawne, choć schematyczne ujęcie tematu – prawidłowy dobór materiału literackiego opatrzonego właściwym komentarzem (dopuszczalne drobne błędy rzeczowe i uproszczenia) – komentarz zawiera elementy interpretacji (a nie tylko streszczenie), obecne wartościowanie i sądy własne (choćby w minimalnym stopniu) – odwoływanie się do omawianych tekstów przy formułowaniu sądów – wyciąganie wniosków 	<ul style="list-style-type: none"> – praca formalnie trójdzielna – kompozycja zaznaczona graficznie (akapity) – dający się odczytać zamysł kompozycyjny – dopuszczalne błędy kompozycji, np.: zachwianie proporcji kompozycyjnych, zakłócenia spójności – przy ogólnym zachowaniu myśli przewodniej 	<ul style="list-style-type: none"> – styl na ogół poprawny, dopuszczalne błędy (np. powtarzanie podobnych wyrazów) – niezbyt bogate słownictwo – dopuszczalne błędy językowe: składniowe, frazeologiczne, ortograficzne i interpunkcyjne
dopuszczający	<ul style="list-style-type: none"> – praca w większej części zgodna z tematem (realizuje temat, choć w niepełny sposób) – dobór materiału literackiego (i kulturowego) w większości zgodny z tematem – właściwy dobór materiału literackiego, choć dopuszczalny ubogi, niepełny komentarz – komentarz w większości poprawny merytorycznie, dopuszczalne drobne błędy rzeczowe – ujęcie tematu na ogół poprawne – sądy odtwórcze, stereotypowe, ale odnoszone do utworów literackich (i innych dzieł) 	<ul style="list-style-type: none"> – praca zrozumiała pod względem logicznym i kompozycyjnym, zamysł autora jest w miarę czytelny, choć momentami niespójny – dopuszczalne błędy kompozycyjne (np. brak wstępu lub zakończenia, zakłócone proporcje między elementami pracy, brak zachowania logicznej spójności wyводу itp.) 	<ul style="list-style-type: none"> – praca napisana w sposób komunikatywny pod względem stylistycznym i językowym – dopuszcza się błędy stylistyczne, ubogie słownictwo – dopuszczalne błędy językowe (składniowe, frazeologiczne, gramatyczne i leksykalne, a także błędy zapisu: ortograficzne i interpunkcyjne) – w stopniu niezakłócającym komunikatywności tekstu

⇒

Szczegółowe kryteria oceniania dłuższej wypowiedzi ustnej (omówienie wskazanego tematu, zagadnienia itp.); propozycja

Ocena	Poziom		
	merytoryczny	strukturalny	język
celujący	<p>jak na ocenę bdb oraz:</p> <ul style="list-style-type: none"> – dążenie do erudycyjności wypowiedzi – wyjście poza treści programowe 	<p>jak na ocenę bdb oraz:</p> <ul style="list-style-type: none"> – cytowanie, przytaczanie, powoływanie się na sądy i opinie autorytetów 	<p>jak na ocenę bdb</p>
bardzo dobry	<ul style="list-style-type: none"> – zagadnienie omówione w sposób pełny, pogłębiony, – uczeń zna, dobrze rozumie i obszernie przedstawia materiał (fakty, pojęcia, utwory, zagadnienia...) w ścisłym związku z tematem – wykorzystanie kontekstów samodzielne kojarzenie faktów i informacji, wyciąganie wniosków – ocenianie, wartościowanie – poprawnie budowane argumenty odnoszone do omawianych tekstów kultury 	<ul style="list-style-type: none"> – przemyślana, kompozycja wypowiedzi – wyraźnie zaznaczony punkt wyjścia i rozwijanie myśli w logiczny, konsekwentny sposób – przejrzystość i czytelność wywodu – zamknięcie wypowiedzi wnioskami – próby nadania wypowiedzi oryginalnej formy funkcjonalnej wobec tematu 	<ul style="list-style-type: none"> – uczeń przestrzega zasad poprawności języka mówionego w zakresie wymowy, fleksji, leksyki, frazeologii i składni – przestrzega zasad etykiety językowej – posługuje się bogatym słownictwem, stosuje terminologię właściwą dla omawianego zagadnienia
dobry	<ul style="list-style-type: none"> – temat omówiony w sposób wyczerpujący, wykorzystane ważne wiadomości – przedstawianie tekstów w sposób problemowy – materiał rzeczowy dobierany trafnie, interpretowany i komentowany prawidłowo – uzasadnianie sądów i stwierdzeń na podstawie utworów literackich i innych tekstów kultury – prezentowane zagadnienia (fakty, teksty, postacie...) mają ścisły związek z tematem – w wypowiedzi pojawiają się poprawnie zbudowane argumenty 	<ul style="list-style-type: none"> – wypowiedź zorganizowana, z wyraźnie zaznaczonym wstępem (punktem wyjścia, tezą itp.) i uporządkowanym rozwinięciem – widoczne dążenie do porządkowania i scalania informacji 	<ul style="list-style-type: none"> – wypowiedź w miarę płynna, komunikatywna, – styl poprawny, zgodny z sytuacją komunikacyjną – język na ogół zgodny z normą polszczyzny mówionej (na ogół poprawny w zakresie wymowy, fleksji, leksyki, frazeologii) – zróżnicowane słownictwo, stosowanie terminologii związanej z zagadnieniem – uczeń stara się przestrzegać etykiety językowej i stosuje środki językowe typowe dla określonej formy wypowiedzi ustnej (np. przemawianie, przekonywanie, zwracanie się do rozmówcy...) – stosowanie środków językowych podkreślających własne sądy i opinie, przytaczanie sądów cudzych, cytowanie itp.
dostateczny	<ul style="list-style-type: none"> – uczeń w większości zna, rozumie i przedstawia informacje związane z tematem – prawidłowo lokalizuje utwory i postacie – wyjaśnia terminy i pojęcia w sposób odtwórczy, lecz własnymi słowami – podejmuje próbę interpretowania omawianych tekstów kultury – stara się uzasadnić własne sądy i opinie – stwierdzenia odnosi do konkretnych utworów – popełnia drobne błędy rzeczowe, odchodzi od tematu 	<ul style="list-style-type: none"> – wypowiedź krótka, ale zawierająca kluczowe dla zagadnienia informacje – wypowiedź na ogół uporządkowana – uczeń stara się zachować logiczną kolejność przedstawiania wiadomości 	<ul style="list-style-type: none"> – styl na ogół poprawny, adekwatny do sytuacji komunikacyjnej; dopuszczalne błędy – niezbyt bogate, ale wystarczające słownictwo – dopuszczalne błędy językowe: składniowe, frazeologiczne – posługiwanie się terminologią niezbędną do omówienia tematu

Ocena	Poziom		
	merytoryczny	strukturalny	język
dopuszczający	<ul style="list-style-type: none"> – uczeń przedstawia podstawowe informacje (zagadnienia, utwory, postaci, terminy) – wyjaśnia pojęcia w sposób odtwórczy i niepełny – potrafi przedstawić temat przynajmniej w 50 procentach – dopuszczalne błędy rzeczowe i odchodzenie od tematu 	<ul style="list-style-type: none"> – wypowiedź krótka, fragmentaryczna – uczeń przedstawia fakty, postaci, teksty itp. w dowolnej, często przypadkowej kolejności, jednak w sposób niezakłócający zrozumiałości wypowiedzi 	<ul style="list-style-type: none"> – uczeń stara się mówić polszczyzną oficjalną, – stara się zachować styl adekwatny do sytuacji komunikacyjnej – dopuszczalne błędy językowe w stopniu niezakłócającym komunikatywności wypowiedzi – słownictwo ubogie

Wagę poszczególnych poziomów wypowiedzi ustnej w klasie pierwszej proponujemy ująć w proporcjach:

Poziom		
merytoryczny	strukturalny	język
40%	30%	30%

Dostosowanie wymagań do indywidualnych potrzeb ucznia

Zgodnie z Rozporządzeniem MEN z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych wymagania edukacyjne i związane z nimi oceny należy dostosować do indywidualnych potrzeb uczniów o specjalnych potrzebach, o ile tacy znajdują się w klasie. Mówi o tym rozdz. 2 & 2: § 2: „Wymagania edukacyjne, o których mowa w art. 44b ust. 8 pkt 1 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, zwanej dalej «ustawą o systemie oświaty», dostosowuje się do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia”. Zalecenie to dotyczy zarówno uczniów, którzy zmuszeni są do przewyższania trudności w nauce, jak i tych, którzy powinni rozwijać szczególne uzdolnienia w różnych kierunkach.

Dla każdego ucznia o specjalnych potrzebach, zarówno mającego specyficzne trudności, jak i szczególne uzdolnienia w jakimś kierunku, należy opracować indywidualne wymagania zmodyfikowane w odpowiednich obszarach wiedzy i umiejętności, tak aby stymulować i odnotowywać jego postępy oraz zapewnić mu rozwój. Oczywiście, niniejszy PSO może być punktem wyjścia dla owych indywidualnych wymagań w zakresie języka polskiego.

Spis treści

O celach i funkcjach wewnątrzszkolnego oceniania	3
Kilka słów o wymaganiach programowych	5
O celach przedmiotowych języka polskiego.....	7
Metody sprawdzania osiągnięć uczniów.....	9
Szczegółowe kryteria oceniania dłuższej pracy pisemnej (propozycja).....	9
Szczegółowe kryteria oceniania dłuższej wypowiedzi ustnej (omówienie wskazanego tematu, zagadnienia itp.); propozycja	12
Dostosowanie wymagań do indywidualnych potrzeb ucznia	13